

OLGA KHAVANOVA

SZORGALOM, BECSVÁGY ÉS KARRIER

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA

DISSERTATIONES

Seriem fundavit

PÁL FODOR

Redigit

ANTAL MOLNÁR

Institutum Historicum Sedis Centralis
Studiorum Philosophicorum
Budapestini, 2025

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK
ÉRTEKEZÉSEK

OLGA KHAVANOVA

Szorgalom, becsvágy és karrier

A Habsburg Monarchia hivatalnoki kara
a felvilágosult abszolútizmus időszakában

HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet
Budapest, 2025

© Olga Khavanova, 2025
© HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2025

ISBN 978-963-416-479-1
ISSN 2063-3742

A fordítás az alábbi orosz eredeti alapján készült:
О.В. Хаванова: Усердие, честолюбие и карьера. Чиновничество в монархии Габсбургов в эпоху просвещенного абсолютизма. Москва, Издательство "ИНДРИК" 2018

Fordítók: Kolontári Attila, Zelnik Zsófia
A kötet szakmai lektora és a mutató készítője: Kulcsár Krisztina

Borítón: Christoffy Ignác László helytartótanácsi hivatalnok címerképe
(MNL OL, Magyar kancelláriai levéltár, Magyar Királyi Kancellária regisztratúrája,
Libri regii [A 57], 47. kötet, 691. oldal)

Hátsó borítón: A Szent István-rend első átadási ceremóniája a Hofburgban, 1764.
Martin van Meytens követőjének festménye (részlet) (eredetije: Schloss Schönbrunn,
forrás: Wikimedia Commons)

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás,
a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is

Kiadja a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet
Felelős kiadó: Balogh Balázs főigazgató, Molnár Antal igazgató
Nyomdai előkészítés: HUN-REN BTK Történettudományi Intézet
Tudományos Információs Osztály
Vezető: Kovács Éva
Olvasószerkesztő: Csák Lilla
Borító és tördelés: Demeter Gitta
Nyomdai munka: Fellini Kft.
Felelős vezető: Marosi Attila

TARTALOM

Szerzői előszó	7
Bevezetés	15
Emberi sorsok és szolgálati előmenetel a kérelmek tükrében	27
I. Vertikális és horizontális mobilitás	37
A mindent átszövő és mindenható patronátus	37
Apák és fiaik	56
Kalandorok, szerencselovagok, kívülállók	68
Egyenruhások	78
A nemesi oklevél	88
II. Meritokrácia és filantrópia a karrierdiskurzusok tükrében	99
Az érdemekre való hivatkozás	100
Áttérés a katolikus hitre	110
Gyengeség, öregség és árvaság	123
„Martirologia” a kérelmekben	139
III. A karrier összetevői	155
Tudás, tanulás, képzés	155
A szolgálati előmenetel mérföldkövei és buktatói	170
Az ajándékok ügye	180
Koncsek Bernát: egy a sok közül	192
Igazság a legfelső fórumon	200
IV. A nők és a hivatalnoki közeg	211
Özvegyek és özvegység	212
Kérelmező asszonyok	219
V. A hivatalnoki kar és a modern nemzetek kialakulása	229
Poliglott hivatalnokok	229
Összefonódó identitások	242
Összegzés	257
Olga Khavanova: Diligence, Ambition and Career-Making: Administrative Elites in the Later Eighteenth-Century Habsburg Monarchy	265
Felhasznált levéltári és kéziratári források	267
Felhasznált irodalom	271
Személynévmutató	289

SZERZŐI ELŐSZÓ

„A hivatali ember számára, bármilyen osztályból származzon is, minden ajtó nyitva áll, tehetsége és szorgalma egészen a trónig repítheti.”¹

Heimito von Doderer Nobel-díjra jelölt osztrák író regényében, *A slunji víz-esésben*, melynek cselekménye az Osztrák–Magyar Monarchiában játszódik, a gimnazista Heribert kijelenti társának: „Nincs társadalmi rangjuk – mondta Wasmut, és ezen a mérnököket értette. – Akad még néhány ilyen foglalkozás. Ilyen a fogorvos, a gimnáziumi tanár vagy az aktív tüzérségi tiszt [...] Én a magam részéről közigazgatási hivatalnoknak készülök.”²

A becsvágyó kamasz szavai közvetve arról a különleges helyzetről tanúskodnak, amelyet az állami hivatalnokok³ a dualizmus kori monarchiában elfoglaltak. Gernot Stimmer osztrák szociológus véleménye szerint a 19. században a hivatalnoki kar az elit teljes jogú része volt, státusza és habitusa (a társadalmi térben való tájékozódási képessége) alapján a feudális arisztokrácia helyét foglalta el, nem rendelkezett ugyanakkor annak anyagi függetlenségével.⁴ A hadsereg és az egyház mellett teljes joggal tartották a trón egyik fő támaszának,⁵ amely komoly centripetális erőt képviselt, a történetileg kialakult köz-

1 „Dem Geschäftigten, aus jeder Klasse stehen die Schranken offen, Talente, Anwendung können sich bis zu dem Throne vorbringen.” Sonnenfels, Joseph von: *Über die Liebe des Vaterlandes*. Wien, 1771. 92.

2 Doderer, Heimito von: *A slunji víz-esés*. Bp., 2000. 201.

3 Összehasonlításképpen: Az „állami szolgálat” (гражданская служба) terminust az orosz törvényhozásban először 1714. április 14-én használták. Lásd: Плетнева, Александра Андреевна – Кравецкий, Александр Геннадиевич: Служба, промысел, работа. [Szolgálat, mesterség, munka.] In: *Очерки исторической семантики русского языка раннего Нового времени*. [Az orosz nyelv történeti szemantikájának vázlata a kora újkorban.] Отв. ред. В. М. Живов. Москва, 2009. 114.

4 Stimmer, Gernot: *Eliten in Österreich, 1848–1970*. Wien–Köln–Graz, 1997 (Studien zu Politik und Verwaltung. Bd. 57/1). 71. Vö. Koch, Klaus: Frühliberalismus in Österreich bis zum Vorabend der Revolution 1848. In: *Liberalismus im 19. Jahrhundert: Deutschland im europäischen Vergleich*. Hrsg. von Dieter Langewiesche. Göttingen, 2011 (Kritische Studien zur Geschichte. Bd. 79). 64.

5 Lásd erről Jászi Oszkár (1875–1957) 1929-ben, emigrációban írt vitairatát: Jászi Oszkár: *A Habsburg-monarchia felbomlása*. Bp., 1983. 243.

igazgatási és etnikai határok felett átívelve összefogta a Habsburgok országait. Ahogy Friedrich Kleinwächter (1877–1959) osztrák publicista írta az Osztrák–Magyar Monarchiáról: „A tartományokat az »osztrák« bürokrácia igazgatta, amely németekből és olyan, németül beszélő nem-németekből állt, akik már elvesztették kapcsolatukat saját nemzetükkel. Ezt a bürokráciát úgy hozták létre, hogy a hivatalnokot saját tartományából, ahol született, számára idegen tartományba helyezték át. Például egy Itáliából származó hivatalnok Galíciában vagy Bukovinában ugyanúgy »osztráknak« számított, mint a német, mivel itt, idegen földön szorosabb rokonságban érezte magát német kollégájával, mint a helyi lakossággal.”⁶

A hivatalnoki kar a nemesség és a vegyesrendű városi polgárság soraiból rekrutálódott, azonban külön társadalmi csoportot képezett, melynek tagjai nem születési alapon, hanem a rájuk ruházott hivatalnál fogva rendelkeztek privilegizált státusszal. Ez a réteg külön testületi ethoszt teremtett, benne csak rá jellemző társadalmi gyakorlattal és kulturális normarendszerrel. Az állami tisztviselők sikeresen védték saját soraikat az oda nem illő személyektől a magas műveltségi cenzussal, amely feltételezte a jogtudomány alapjainak ismeretét, az idegennyelv-tudást és, szükség esetén, mérnöki-műszaki szakismerteket is. Végül a bürokratikus közegen belül sajátos szakmai etika alakult ki, melynek alapját olyan tulajdonságok képezték, mint az igyekezet, szorgalom és lelkiismeretesség.

A választás nem véletlenül esett a 18. század második felére, melyet a felvilágosult abszolutizmus koraként is ismernek. A kutatók eddig az osztrák felvilágosult abszolutizmus korának hivatalnoki karát tanulmányozták a legkevésbé részletesen, ha pedig mégis vizsgálták, akkor ezt elsősorban a köz-igazgatás-történet kontextusában és annak módszereivel tették, ahol az alapvető forrásbázist a különböző parancslevelek, rendeletek, leiratok, jegyzőkönyvek és a központi hatalmi szervek más ügyiratai képezték.⁷ A könyvben rekonstruált kép előtörténet Waltraud Heindl két klasszikus monográfiájához, melyek a 18–19. század fordulójától az első világháború kitöréséig terjedő időszakot ölelik fel. Az első könyvben – *Gehorsame Rebellen* – a szerző a birodalmi bürokráciát úgy mutatja be, mint a társadalom privilegizált, de egyúttal – az uralkodóhoz való közelsége okán – szigorúan ellenőrzött részét. A magas

6 Kleinwächter, Friedrich: *Der Untergang der Oesterreichisch-Ungarischen Monarchie*. Leipzig, 1920. 109.

7 *Die österreichische Zentralverwaltung* (a továbbiakban – ÖZV). Bd. 1. Hbd. 1. *Die Geschichte der österreichischen Zentralverwaltung in der Zeit Maria Theresias*. Hrsg. von Friedrich Walter. Wien, 1938; ÖZV. Bd. 1. Hbd. 2. *Die Geschichte der österreichischen Zentralverwaltung 1780–1848*. Teil 1. *Die Zeit Josephs II. und Leopold II. (1780–1792)*. Hrsg. von Friedrich Walter. Wien, 1950; ÖZV. Bd. 2. *Die Zeit des Directoriums in Publicis et Cameralibus. (Vorstadien 1743–1749. Das Directorium 1749–1760). Aktenstücke*. Bearb. von Joseph Kallbrunner – Melitta Winkler. Wien, 1925; ÖZV. Bd. 3. *Vom Sturz des Directoriums in Publicis et Cameralibus (1760/1761) bis zum Ausgang der Regierung Maria Theresias. Aktenstücke*. Bearb. von Friedrich Walter. Wien, 1934; ÖZV. Bd. 4. *Die Zeit Josephs II. und Leopold II. (1780–1792). Aktenstücke*. Bearb. von Friedrich Walter. Wien, 1950.

SZERZŐI ELŐSZÓ

műveltségi cenzus miatt a hivatalnoki réteg sorai kifinomult érzékű, reflexióra hajlamos emberekkel töltődtek fel, akik számára az állami szolgálat a társadalmi felemelkedés vonzó és elérhető eszköze volt. Híven szolgálták a velük jó-tékonykodó hatalmat, de amikor 1848-ban kitört a polgári forradalom, őszintén támogatták a liberális reformokat.⁸ A második könyvben, amely a *Josephinische Mandarine* címet viseli, a korábbi lázadókból „a császár bölcs mandarinjai” lesznek, akiket a haza szolgálatának II. Józsefhez (1780–1790) visszavezethető ideálja fűt, akiket áthat a küldetésstudat, hogy ne engedjék elpusztulni a birodalmat a centrifugális erők hatására, melyek közül a nemzeti mozgalmak a legrombolóbbak. Ugyanakkor az államon belüli különleges helyzetre támasztott igényüket nem sikerült teljes mértékben elfogadtatni azzal a társadalommal, melyben a polgárok jogait és szabadságát már nemcsak az igazságos uralkodó és megvesztegethetetlen szolgálói biztosították, hanem az alkotmány, a parlament és a polgári jogállam más intézményei is.⁹

Heindl nem véletlenül választotta az általa vizsgált periódus kezdőpontjául II. József uralkodását, amikor a radikális átalakítások során a hivatalnokok az uralkodó embereiből kezdtek átalakulni az állam szolgálivá a szó modern értelmében. Ebből és az ezt követő korszakokból számos, a legkülönfélébb levéltári és publikált forrás maradt fenn, melyek segítségével rekonstruálható ennek a rétegnek a szakmai ethosza, a főhatalomhoz, az udvarhoz, a nemesi és polgári közeghez való viszonya. A 18. század második fele egyébként is fontos időszak volt az Ausztriai-ház birtokainak történetében, amikor rendbe tették a pénzügyeket, javult az adóbehajtás hatékonysága, a közigazgatási hatáskörök és kompetenciák pedig átrendeződtek az egyes tartományoktól a központ javára. Az iparban és kereskedelemben eltörölték az egységes gazdasági térség szabad fejlődését akadályozó szükségtelen korlátozásokat és a belső vámhatárokat, de új belső vámhatárt állítottak fel a Magyar Korona országai és a monarchia többi tartománya között. A hadsereg utánpótlásának forrása az egyes tartományokra kivetett kvóták alapján történő rendszeres újoncozás lett. A birodalom minden alattvalója számára garantálták az ingyenes alapfokú oktatást. Az említett reformok egyike sem érte volna el célját, ha zavartalan lebonyolításukat nem biztosítják hivatalnokok ezrei, akik az uralkodói akaratot az utasítások, előírások nyelvére lefordították, és ellenőrizték ezek ellentmondást nem tűrő végrehajtását.

A hivatalnoki karrieréről szóló könyv ötlete azt követően született meg, hogy előfutára, az *Apák érdemei és fiaik tehetsége* című kötet megjelent.¹⁰ Amint abban szó esett róla, maga az egyre bonyolultabbá váló államgépezet logikája

8 Heindl, Waltraud: *Gehorsame Rebellen. Bürokratie und Beamte in Österreich 1780 bis 1848*. Wien–Köln–Graz, 1991.

9 Heindl, Waltraud: *Josephinische Mandarine. Bürokratie und Beamte in Österreich*. Bd. 2. 1848–1914. Wien, 2013.

10 Хаванова, Ольга Владимировна: *Заслуги отцов и таланты сыновей: венгерские дворяне в учебных заведениях монархии Габсбургов, 1746–1784 гг.* [Az apák érdemei és fiaik tehetsége: magyar nemesek a Habsburg Monarchia oktatási intézményeiben.] Szentpétervár, 2006.

követelte meg a hatalomtól és azoktól a társadalmi csoportoktól, melyekből a hivatalnoki kar különböző szintjei rekrutálódtak, hogy az oktatást a társadalmi reformok eszközévé tegyék. A több tucat, majd több száz, nemesi konviktusba járó növendék sorsának megismerése felkeltette az érdeklődést e növendékek és társaik felnőttkori élete iránt. Így született meg ez a kötet, amely a Habsburg Monarchia hivatalnokai által kiépített és követett karrierstratégiákat vizsgálja a felvilágosult abszolutizmus korában. A könyv lapjain olvashatunk arról, miként fektették be családi és testületi kapcsolati tőkájukat, képzettségüket és tapasztalataikat, személyes ambícióikat a karrierjükbe, ezek miképpen alakították át az egyes ember életét, és milyen lenyomatot hagytak a bürokrácia csoportképén. A hivatalnokok egyéni sorsa, törekvésük a társadalmi beilleszkedésre és mobilitásra mind arra engednek következtetni, hogy a „régiszerben” a hivatalnoki karrier nemcsak azok számára volt fenntartva, akik már elfoglalták helyüket a hatalmi elitben, de megnyílt az ajtó (igaz, sokszor csak résnyire) a szorgalmas, becsvágyó, céltudatos és kitartó személyek számára is.

A hivatalnoki hierarchia a maga vertikálisan és horizontálisan strukturált intézményeivel átfogta a monarchia valamennyi tartományát. A piramis csúcsán az udvarhoz közel álló arisztokraták helyezkedtek el, akik hatalmas vagyon örökösei voltak, és akik számára az állami szolgálat az udvari közegbe való beilleszkedés eszköze volt, személyes ambícióik, valamint ideáljaik megvalósítását szolgálta. Számukra az általuk betöltött tisztség sokkal inkább a befolyásszerzés eszköze volt, semmint a meggazdagodásé. A piramis alsó szintjét a kismesek és vegyesrendűek hada foglalta el. Nekik a szerény hivatalnoki fizetés volt szinte az egyetlen jövedelmi forrásuk ahhoz, hogy saját maguk és nagy létszámú családjuk számára tisztességes életszínvonalat biztosítsanak. Napjaink történései egyre gyakrabban állítják vizsgálódásaik középpontjába éppen az egyszerű, a „statisztikai átlaghoz” tartozó hivatalnokokat, gondolataikkal és reményeikkel, igényeikkel és szükségleteikkel, gondjukkal és bánatukkal egyetemben. Ez alól jelen könyv sem képez kivételt. Ez a megközelítésmód a történeti antropológiára jellemző. Az irányzat egyik úttörője, Peter Burke brit tudós azt írja, hogy a társadalomtörténetől eltérően, amely kvantitatív, statisztikai módszerekkel vizsgál nagy társadalmi csoportokat, és ebből von le általánosító következtetéseket, a történeti antropológia a sajátos, egyedi eseteket kutatja és írja le mindenekelőtt a vizsgált kor embere számára ismert és érthető kategóriákkal és fogalmakkal.¹¹

A könyv az 1740-es évektől az 1780-as évek végéig tartó időszakot öleli fel, mivel – ahogy az osztrák történetírás klasszikusa, Adam Wandruszka (1914–1997) fogalmazott – az osztrák bürokrácia létrejöttét, hagyományait és ethoszát Mária Terézia (1740–1780) és II. József reformjainak köszönhetjük.¹² A könyv

11 Burke, Peter: *The historical anthropology of early modern Italy: Essays on perception and communication*. Cambridge, 1987. 3–4.

12 Wandruszka, Adam: Ein vorbildlicher Rechtsstaat. In: *Die Habsburgermonarchie, 1848–1918*. Bd. II. *Verwaltung und Rechtswesen*. Hrsg. von Adam Wandruszka – Peter Urbanitsch. Wien, 1975. X.; Uő: Maria Theresia und der österreichische Staatsgedanke. *MIÖG* Bd. 76 (1968) 176.

főhősei teljesen átlagos, hétköznapi hivatalnokok tömegei, akik kérvényeikben őszintén vagy némi ravaszkodással írtak magukról.¹³ (Igazságokat, féligazságokat vagy éppen kitalált elemeket tartalmazó önvallomásaik azokéhoz a börtönbeli rabokéhoz hasonlíthatók, akikről Natalie Zemon Davis írt valamikor.)¹⁴ Teljes mértékben egyetértünk Anton Tantner osztrák történésszel – akinek kutatási területe a házszámozás története a Habsburg Monarchiában – abban, hogy a tudósnak jogában áll az állam szempontjából nagy fontosságú eseményeket úgy tálalni, hogy az olvasó számára a nagyszabású történelmi folyamatok szórakoztató, gyakran megmosolyogtató részletei élvezetes olvasmányélményt nyújtsanak.¹⁵ A könyv, miközben fő feladatának a karrierstratégiák rekonstruálását tekinti, egyúttal szeretne ajtót nyitni a hivatalnoki hétköznapi világára is, ahol megvolt a maga helye a fáradságos munkának, ravasz intrikáknak, becsvágyó gondolatoknak és beteljesületlen reményeknek is.

Ez nem egy, a szó szoros értelmében vett prozopografikus kutatás, mivel a hivatalnoki kar különböző szintjein és a birodalom különböző tartományaiiban szolgálatot teljesítőkről a vizsgált korszakból fennmaradt adatok korántsem teljes körűek. Sokkal inkább kísérlet arra, hogy rekonstruáljuk a kortársak kollektív elképzelését arról, melyek a sikeres hivatalnoki karrier összetevői, milyen formában kellett a hivatalnokoknak saját életrajzukat tálalni, hogy minél kedvezőbb hatást gyakoroljanak azokra, akiktől kinevezésük vagy illetményük megemlése függött, milyen érvelés bizonyult a legsikeresebbnek a hatóságok szemében.

A fenti szempontok határozzák meg azt a forrásbázist, amely alapján ez a könyv íródott: hivatalnokok, hivatalnoki állásra pályázók kérelmei, a végrehajtó hatalom szerveinél az ügykezelés során keletkezett dokumentumok, magánlevelek. A monográfia felépítése tematikus, problémacentrikus, az egyes fejezetek egymásra épülnek, vagyis minden korábbi fejezet egyúttal a rákövetkezők anyagának elméleti és ténybeli megalapozására szolgál. Számos szereplő, akiről többféle informatív forrás maradt fenn, fejezetről fejezetre vándorol.

A *bevezetésben* a felvilágosult abszolutizmus hivatalnoki karának általános jellemzéséről lesz szó a téma modern historiográfiai vizsgálatának kontextusában, és részletesen bemutatjuk a legfontosabb forrásbázist, amely alapján a hivatalnoki karrierek rekonstruáljuk – a hivatali előljárókhöz, pártfogókhöz és az uralkodóhoz címzett kérelmeket.

Az *első fejezet* felvázolja a hivatalnoki kar (horizontális és vertikális) társadalmi mobilitásának lehetőségeit és határait, valamint annak két ideáltipikus

13 A középkori uralkodókhöz intézett írásbeli kérvények benyújtásának gyakorlatáról lásd: Garnier, Claudia: *Die Kultur der Bitte. Herrschaft und Symbolische Kommunikation in der Vormoderne. Studien zur Geschichte, Literatur und Kunst*. Darmstadt, 2008.

14 Davis, Natalie Zemon: *Fiction in the archives: Pardon tales and their tellers in sixteenth century France*. Stanford (Cf.), 1987.

15 Tantner, Anton: *Ordnung der Häuser, Beschreibung der Seelen. Hausnummerierung und Seelenkenskription in der Habsburgermonarchie*. Wien, 2007 (Wiener Schriften zur Geschichte der Neuzeit. Bd. 4). 21.

formáját, a szponzorált és versengő típust. Külön bekezdésekben esik szó a patronátus sokféle funkciójáról; a hivatalnoki karba „kívülről” történő bekerülés előnyeiről és hátrányairól, legyen szó akár a szomszédos tartományból vagy más szakmából való érkezésről; valamint arról, hogy a nemesi cím megszerzése milyen mértékben gyorsíthatta meg az emelkedést a ranglétrán.

A *második fejezetben* a vizsgálat tárgya a korszak káderpolitikájának két alapelve, a meritokrácia és a filantrópia, ezek tükröződése a kérelmezők, valamint a döntési jogkörrel rendelkezők diszkurzív módszereiben. Ehhez rekonstruálni kellett a személyes és családi érdemekre történő hivatkozás kontextusait, valamint a kérelmezők kedvelt érveit, amelyek segítségével igyekeztek saját javukra fordítani olyan körülményeket, mint a katolikus hitre való áttérés, idős kor, gyengeség, árvaság, a sors hányattatásai – üldöztetés, nélkülözés, kényszerű emigráció.

A *harmadik fejezet* a szolgálati előmenetel legelterjedtebb modelljeit tárgyalja, hangsúlyozza a képzettség katalizátorszerepét a karrierépítésben, áttekinti a hivatalnoki létrán történő előrelépés körüli kollíziók típusait; egy botránnyhoz köthető esettanulmányon keresztül elemzi a kenőpénzhez, megvesztegetéshez való viszonyt, és végül különböző típusú és műfajú források segítségével rekonstruálja egy olyan hivatalnok karrierjét, aki a birodalom központi igazgatásában dolgozott.

A *negyedik fejezet* az asszonyokról szól – hivatalnokfeleségekről, anyákról, leánygyermekéről, arról, hogy milyen hatással voltak a családfő karrierjére, és miként alakult a hivatalnoközvegyek nyugdíja az elhunyt férj szolgálati buzgalmának függvényében.

Végül az *ötödik fejezet* a Habsburg Monarchia hivatalnoki karának testületi portréjából az etnolingvisztikai profilra koncentrálna: mind saját maguk jellemzéséből, mind a hatóságok által bekért információkból kirajzolódik a 18. század második felének tipikus állami hivatalnoka, akinek egyszerre több, egymással nem feltétlenül konfrontálódó identitása van, és szabadon bír több, gyakran akár négy nyelvet is.

A könyv sokéves kutatómunka eredménye. Mindenekelőtt szeretnék köszönetet mondani az Orosz Tudományos Akadémia Szlavisztikai Intézetében dolgozó valamennyi kollégámnak, aki részt vett a könyv ötletével és közbülső variánsaival kapcsolatos műhelyvitákban, elmondta tanácsait, kritikai észrevételeit. A könyv megjelenését az alkalmazott módszerek és előfeltevések tanulmányokban, konferencia-előadásokon történő kipróbálása előzte meg. A gondolatébresztő viták, pontosan megfogalmazott kérdések, a kollégák jogos kritikai észrevételei nélkül, az intézet vezetésének a szervezés és adminisztráció terén nyújtott segítsége és támogatása nélkül ez a könyv aligha láthatott volna napvilágot. Köszönöm az intézet minden munkatársának, aki részt vett az ötlet megvitatásában és megvalósításában.

Nagyon fontos mérföldkő volt ezen az úton, hogy elnyertem a Lise Meitner Alapítvány (Fond zur Förderung der Wissenschaftsforschung) kutatói ösztöndíját. 2007 és 2009 között folytattam Bécsben a *Hivatalnoki karrierek a*

SZERZŐI ELŐSZÓ

Magyar Királyságban a felvilágosult abszolútizmus időszakában címet viselő kutatási projektet, amelyet az Osztrák Tudományos Akadémia Historische Kommission akadémiai intézete fogadott be. Mindenekelőtt rendkívül hálás vagyok a projekt vezetőjének, Grete Klingenstein professzornak, aki a Habsburg Monarchia 18. századi történetének egyik legkiválóbb szakértője, és akivel évek óta dolgozom együtt a tudományos kutatómunka területén. Javaslati és elmaradhatatlan támogatása új távlatokat nyitottak számomra a kutatásban. Nem kevésbé meleg és őszinte szavakkal szeretnék köszönetet mondani osztrák kollégáim közül William Godseynak, Thomas Wallnignak és Petr Matának, Magyarországról pedig Soós Istvánnak, Kulcsár Krisztinának, Forgó Andrásnak, Pálffy Gézának, Kökényesi Zsoltnak és másoknak.

A könyv gazdag levéltári forrásbázison alapul, és a mindennapi levéltári kutatómunka sikere nagymértékben a bécsi Osztrák Állami Levéltár és a budapesti Magyar Nemzeti Levéltár munkatársainak köszönhető. Ezúton is köszönöm ezen intézmények kivétel nélkül valamennyi munkatársának – az osztályvezetőktől a raktári dolgozóig – hozzáértésüket, a hatékony segítséget és az irányomban tanúsított jóindulatot.

Végül szeretném el nem múló hálámat és határtalan szeretetemet kifejezni legelső olvasóimnak – Jelena Iljinyicsna Khavanovának és Vlagyimir Alekszandrovics Khavanovnak.

A magyar kollégák erőfeszítéseinek köszönhetően a könyv új életre kel, és anyanyelvükön válik hozzáférhetővé a magyar olvasók számára. Tiszta szívemből mondok köszönetet Balogh Margitnak, valamint Fodor Pálnak és Molnár Antalnak a projekt szervezeti és pénzügyi támogatásáért. Kimondhatatlanul nagy szerencsém volt a fordítókkal és a kötet szakmai lektorával. Kolontári Attila és Zelnik Zsófia szerzői gondolataim legapróbb finomságait és az idézett források stilisztikai sajátosságait is képesek voltak hűen tolmácsolni, Kulcsár Krisztina szakmai lektorként az orosz nyelvű mű fordításából autentikus magyar szakkönyvet készített, ezenkívül a kötet tudományos apparátusát csiszolta, ellenőrizte a levéltári hivatkozásokat. Remélem, hogy a kiadvány a magyar kollégák körében kedvező fogadtatásra talál.

Moszkva, 2024